

Rollekort

- enkelt SPINT-verktøy i fremmedspråk

Anita Nyberg, Kastellet skole

Med Kunnskapsløftet og ny læreplan i fremmedspråk (LK06) var det første kullet ungdomsskoleelever oppe til muntlig eksamen i faget våren 2009. De siste årene har det følgelig vært ekstra fokus på de muntlige ferdighetene i fremmed-

språk på ungdomstrinnet. Elevpresen-
tasjoner, lytteoppgaver og samtaler på
målspråket er vanlige muntlige aktivi-
teter i undervisningen og gjenstand for
vurdering på eksamen. Den spontane
interaksjonen (SPINT) oppleves nok

likevel som spesielt utfordrende for
mange elever. Mye skal skje samtidig i
en samtale; man skal både lytte, forstå
og svare. Rollekort er et enkelt didaktisk
verktøy for trening i spontansamtale.
Elevene øver på å innlede samtaler, ta

ordet, involvere andre i samtalen og takle ulike hverdagssituasjoner på sitt nivå. Bruk av rollekort kan dermed være et bidrag til tilpasset opplæring og en praktisk tilnærming i faget.

Denne artikkelen starter med å nevne noen enkle kommunikasjonsstrategier for så å si noe om typiske trekk ved samtalepråket. Deretter trekker jeg frem noen innholdsmål i faget og gir eksempler på rollekort. Vurdering av spontan kommunikasjon vil bli nevnt avslutningsvis. De språklige eksemplene er fra fransk, mens rollekortene er skrevet på norsk.

Strategibruk. Elevene opplever ofte at ordforrådet ikke er tilstrekkelig til å uttrykke seg. Under hovedområdet *kommunikasjon* i læreplanen finner vi at elevene skal kunne *bruke [...] strategier tilpasset formålet*.

// Å bruke kroppsspråk, ansiktsuttrykk, å peke og lignende kan gjøre spontansamtaler mulig helt fra dag én på nybegynnernivå

Å bruke kroppsspråk, ansiktsuttrykk, å peke og lignende kan gjøre spontansamtaler mulig helt fra dag én på nybegynnernivå. For å bevisstgjøre på bruk av kroppsspråk, kan følgende øvelse i klassen anbefales: Elevene går ut på gulvet. Når læreren setter på musikk, finner de en medelev og mimer for eksempel hva de gjorde kvelden før. Når musikken stopper, sjekker de om de

ble forstått. Øvelsen kan gjentas tre-fire ganger med nye samtalepartnere. Noe som kan være ekstra morsomt og nyttig er å bruke kroppsspråk typisk for kulturen tilknyttet språket!

Omformuleringer og parafrasering er vanlige strategier i samtaler. Elevene bør oppfordres til å lage alternative formuleringer der de mangler et ord for å uttrykke seg (eks. liten appelsin for klementin) i tillegg til å kompensere med kroppsspråk. Å be samtalepartneren gjenta med *pardon* eller *comment* når man ikke har oppfattet det som ble sagt, er også en nyttig strategi for å komme videre i samtalen. I *Den europeiske språkpermen* finnes flere andre gode tips til strategier for spontan samhandling å drøfte med elevene.

Samtalespråket. Under det samme hovedområdet finner man også kompetansemålene: (eleven skal kunne) *kommunisere med forståelig uttale, bruke grunnleggende språklige strukturer og former for tekstbinding og tilpasse språkbruken i noen grad til ulike kommunikasjonssituasjoner*.

Nøling og korte eller halve setninger, stadige omformuleringer i tillegg til gester og mimikk er typiske kjennetegn på samtaler. På fransk er det vanlig med *eah* når man tenker seg om samtidig som man signaliserer at man fortsatt vil ha ordet. Mange tekstbindere fungerer ofte på samme måte, for eksempel kan man dvele ved ord som *et, puis, mais, alors, donc, enfin* mens man tenker, samtidig som de kan bidra til bedre sammenheng i språket.

Det er greit å vite at reglene for språkbruk er løser og krav til grammatisk korrekthet er lavere når vi snakker, særlig i uformelle samtalsituasjoner. I fransk muntlig er det for eksempel mange stumme grammatiske former (verb- og flertallsbøyninger). At det forekommer grammatiske feil, vil oftest ikke hemme kommunikasjonen. Derimot kan det være nyttig å fokusere på tydelig uttale, for eksempel på s og andre konsonanter som regel ikke uttales i slutten av ord. Uttalen kan fort bli et hinder for forståelsen dersom den blir veldig farget av skriftspråket. Det kan derfor være lurt å lytte mye og reproducere uavhengig av skriftspråket i tillegg til å bevisstgjøre elevene på noen enkle uttaloregler.

For å oppnå vellykket kommunikasjon kreves også et minimum av kulturkunnskap og at man kan tilpasse språkbruken til situasjonen og hvem man snakker med. I Frankrike skal man alltid bruke høflig tiltaleform når annet ikke er avtalt på forhånd eller faller naturlig. Uttrykk som *madame, monsieur, s'il vous plait* og *merci* er hyppig brukt. Elevene må vite at disse er viktig for å opptre på en god måte.

Rollekort. Kompetansemålene sier også noe om samtalenes innhold og funksjoner. Elevene skal kunne *gi uttrykk for egne meninger og følelser, forstå og bruke tall i praktiske situasjoner og forstå og bruke et ordforråd som dekker dagligdagse situasjoner*. Ved å bruke ulike rollekort har man mulighet for å ta i bruk et bredt spekter av ord og uttrykk i forskjellige situasjoner. Man kan med fordel

legge inn en problemløsning eller en interessekonflikt for å skape et behov for å samtale. Av praktiske hensyn bør rollekortet være på norsk, særlig i begynneropplæringen.

Elevene jobber i par og får hver sin rollebeskrivelse som inngår i en felles situasjon. De skal ikke lese hverandres roller, men bør få ett minutt eller to til å tenke gjennom hva de skal si og til å spørre læreren om ord og uttrykk de trenger. En annen mulighet er at de som har samme rolle går sammen og drøfter hvordan oppdraget kan gjennomføres og hva de kan si.

Her er et eksempel på et veldig enkelt rollekort for begynnere. Eleven skal bruke høflighetsuttrykk, kunne telle, gjøre litt enkel hoderegning og bruke spørreordet *combien*.

A: Du er kunde i en butikk som er berømt for kjempegode karameller til 50 centimes stykket. Du sier goddag til personen bak disken og ber om antallet karameller du vil ha på en høflig måte. Du spør hvor mye det blir, betaler, takker, og sier pent farvel.

B: Du jobber i en butikk som er berømt for kjempegode karameller til 50 centimes stykket. Du hilser høflig på kunden som kommer. Du teller opp antall karameller kunden vil ha og sier hvor mye det koster på en høflig måte. Du takker og sier farvel når kunden går.

Samtaler preges ofte av mange spørsmål og svar, slik det legges opp til her:

A: Du skal på sommerferie til Frankrike en uke med foreldrene dine og ringer et hotell for å få informasjon. Du stiller mange spørsmål: Har de ledig rom på ankomstdatoen? Hva er prisen? Er frokost inkludert? Er det gratis internett? Er det svømmebasseng? Er det langt til stranden? Er det TV på rommet? Er det kanskje andre ting du lurer på? Vær forberedt på å måtte stave navn, adresse og oppgi telefonnummer dersom du bestiller.

B: Du jobber på et hotell i Frankrike og får en telefon fra en som vil bestille rom og som har mange spørsmål om hotellet, om pris og lignende, som du svarer på. Du vil gjerne vite hvor mange personer de er, hvor mange rom de vil ha, når på dagen de ankommer, hvor lenge de blir osv. Du informerer også om at dere henter passasjerer på flyplassen mot et ekstragebyr. Hvis kunden bestiller, ber du om navn, adresse og telefonnummer.

Det er ikke alltid nødvendig å oppgi alt eleven skal si. I rollekortet over kunne det holdt å si at eleven skal be om informasjon om hotellets priser og fasiliteter.

For å uttrykke egne meninger og følelser, trenger man uttrykk for preferanser og hva man mener eller synes om noe. På fransk har man *j'aime* eller *j'adore* og uttrykk som *je pense que*, *je trouve que*, *à mon avis* og ulike positive eller negative utsagn som *c'est sympa* eller *ça m'ennuie*. Flere andre enkle uttrykk er også nyttige for å uttrykke følelser med

få ord. På fransk har vi for eksempel *oh là là* for å uttrykke at man er lettere sjokkert. For å uttrykke enighet kan man si *OK*, *d'accord*, *bien sur* og *non* eller *pas du tout* for å uttrykke uenighet.

Nedenfor ses et eksempel på et rollekort der bruk av høflighetsformer og spørsmål er naturlig. I tillegg kan flere av uttrykkene nevnt over være nyttige.

A: Du er på shopping med begrenset budsjett da du får øye på en superfin jakke i et butikkvindu. Du går inn, hilser høflig og viser hvilken jakke du vil prøve. Husk å be om din størrelse. Jakken passer perfekt og du håper den ikke er så dyr. Du spør om prisen og blir litt sjokkert. Kanskje er det mulig å prute litt eller finne en annen løsning? Kom med et par forslag. Hvordan går du fram for å overbevise den ansatte om å gjøre litt ekstra for deg?

B: Du er ansatt i en klesbutikk som fører kun de dyreste merkene. Du må alltid være ekstra hyggelig for å motivere kundene til å handle, for klærne er dyre. En ung kunde kommer inn, du tar imot personen på en hyggelig måte. Kunden liker en jakke veldig godt. Finn et par gode argumenter og kanskje noen komplimenter for å overbevise vedkommende om å kjøpe den til tross for skyhøy pris. Hvis kunden vil prute – hvordan reagerer du?

Rollekort er ofte laget for samtaler mellom to personer, men det er mulig å gjenbruke rollekortet ved at elevene bytter samtalepartner. En annen mulighet er å lage rollekort der flere er involvert i samtalen.

Ulike opplegg med *bli kjent-sirkler* eller *speed-dating* gir elevene mulighet til å holde mange korte samtaler på rad. For at de skal innta en rolle lager de seg en personlighetsprofil (sin egen eller en fiktiv) med opplysninger som navn, alder, interesser, preferanser, hva man synes om en sak, sine beste og dårligste sider, alt etter formålet med samtale. Deretter sitter de parvis og får begrenset tid til å finne ut mest mulig om den andre. Når læreren gir et signal, flytter den ene av elevene seg til en ny elev. Læreren kan godt delta i sirkelen for å gi elevene en ekstra utfordring. I oppsummeringen bør elevene vise lytte-forståelse ved å referere til innholdet i noen av samtale, for eksempel ved å si hvem de hadde flest ting til felles med og begrunne det.

En annen mulighet er at elevene drøfter en felles problemstilling i grupper, for eksempel hva man skal gjøre med overskuddet i klassekassa eller hva slags mat som burde serveres på skoleballet. De får hver sin instruks om hva slags holdning de skal ha til saken. *Overbooking på flyet*, *Heisen stopper* og *Månespillet* er også gode eksempler på spontanrollespill for flere personer². *Månespillet* er basert på en simulering for romfarere utviklet av NASA, og går ut på å komme fram til en overlevelsesstrategi etter å ha strandet på månen. I håp om å bli reddet må teamet forflytte seg til en annen posisjon og får ta med seg fem av femten gjenstander oppført på en liste. Elevene deles i grupper og blir enige på fremmedspråket om hvilke gjenstander de vil ta med. Læreren har fasitsvaret.

Vurdering. Etter en økt med rollekort er det naturlig med en kort egenvurdering, for eksempel: *Hva fikk jeg til? Manglet jeg ord eller uttrykk? Hva må jeg øve mer på?* Sjekklistene i Språkpermen kan være et nyttig verktøy for å vurdere sin muntlige spontankompetanse og reflektere over egen læring. Det er i tillegg hensiktsmessig at læreren og elevene evaluerer opplegget sammen i etterkant.

En utfordring når læreren vurderer spontansamtaler kan være at eleven blir veldig fort ferdig og at flere personer skal vurderes samtidig. For å høre samtale flere ganger og gi presise tilbakemeldinger kan en løsning være at elevene tar opp spontansamtalen sin og leverer til vurdering. Det er mye som kan vurderes: ordforrådet, strategibruk og høflig tiltale, og om setningsstrukturen, uttalen og intonasjonen er god nok til at eleven kan gjøre seg forstått. Det kan likevel være hensiktsmessig å porasjonere det man vil gi tilbakemelding på underveis i opplæringen.

Rollekort egner seg også godt til å prøve elever i spontansamtale til eksamen, men da ved at intern sensor har en av rollene. Ofte har man både en oppfølgingsamtale etter en presentasjon og én SPINT-oppgave. En fordel med rollekort, er at eleven får mulighet til å vise kompetanse i å utføre ulike typer språkhandlinger i en situasjon.

Til slutt vil jeg nevne at elever kan produsere rollekort for hverandre når de er kjent med verktøyet. Det kan bevisst-

gjøre elevene på hva de kan, hvilke situasjoner språkkunnskapene kan brukes i og samtidig bidra til lærerens rollekortarkiv.

Referanser:

Læreplan i fremmedspråk:

<http://www.udir.no/kl06/FSP1-01/>

Den europeiske språkpermen: <http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/laringsressurser/den-europeiske-sprakpermen>

Nettside for fremmedspråkene: www.fremmedsprak.no
Gjørven, Rita & al.: "Muntlig eksamen i fremmedspråk" i *Språk og språkundervisning* (2), 2009.

Landslaget moderne språk. s. 9-14.

Henriksen, Birgit: «Mundtlighet» i *Sprogforum nr. 14*, 1999, ss.8-15: <http://inet.dpb.dpu.dk/infodok/sprogforum/spr14/henriks.html>

Langseth, Inger: "Muntlig språklæring. Å lære å snakke et fremmedspråk er å kle seg naken. . ." i Hestnes, H. (red.): *Språkfag 1. Idéhefter for lærere*, 2007. Tapir akademisk forlag. s. 35-42.

Fotnoter

¹Vigdis Jorand, *C'est chouette 3*, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2008, side 77

²<http://www.fremmedsprak.no/Muntlig/oppgaver3.html>

